

Kötü Çocuk Türk'te Ulusal-Kültürel Açmazlar

ARŞ. GÖR. AHMET DURAN ARSLAN*

Kötü Çocuk Türk'te Nurdan Gürbilek, odağa aldığı üç temi birer kelimeyle başlığa monte etmiş gibidir: Ölüm getiren kötülük, saflık-ilkellik çıkmazında çocukluk ve ulusal kimlik inşasında Türklük... Yan yana dizilerek çarpıcı bir tamlama meydana getiren bu temler birbirlerine nerede değişiyor peki?

Öncelikle kitap, "Giriş" bölümü ve ardından gelen sekiz yazıdan oluşuyor: "Ben de İsterem", "Yabancı'nın Ölümü", "Acıların Çocuğu", "Az gelişmiş Babalar", "Kötü Çocuk I", "Kötü Çocuk II", "Orijinal Türk Ruhu" ve "Yakın Taşra". Bununla birlikte eserin kötü-çocuk-Türk üçgeni üzerine inşa edildiğini söylemek mümkün. Üçgenin ilk köşesinde ölüm getiren kötülük bulunuyor. Gürbilek söz konusu ölümün, "yabancı" ya da "öteki"nin ölümü olarak servis edilerek ahlaki, toplumsal ya da politik içeriğinden arındırıldığından söz eder: "Ya bir sapık, bir terörist, bir çılgın, bir cani, bir canavardır o ya da bir cinnet anının, bir gaflet anının, doğal veya toplumsal bir afetin, bir kazanın veya kendine yönelmiş kıyıcılığın kurbanı." (2016, s. 31) Ve ekler: "Sabahtan akşama kadar ölümün temsilleriyle karşı karşıya kalırız ama hiçbirinde ölüm, insanın nihayet karşı karşıya kalacağı kaçınılmaz son değildir. Görüntülerin hiçbiri doğal bir süreç olan ölümü, hiçbiri eceli, hiçbiri faniliği içermez. Tersine hepsinde ölüm olağandışı bir olay, bir aşırılık, bir sapma, bir facia, bir skandal olarak temsil edilmiştir." (s. 31)

Kötülüğün sıradanlığı ve ölümün kaçınılmazlığı fikirleri modern uygarlığın dışına sürülür. Aşırıktan uzak, sıradan bir hayat sürmenin huzur getireceği inancıyla şartlanan bireyler ise artık bir skandaldan ibaret kalan ölüm karşısında kayıtsızlığa gömülürler. Bu bağlamda Gürbilek, kötülüğün aynı zamanda sınıfsallaştırdığını ve bunun en tipik örneğinin ise gazetelerin üçüncü sayfa haberlerinde görülebileceğini vurgular: "Orada cani anneler, vicdansız babalar, parçalanmış aileler, sönmüş hayatlar vardır; hayatları cinnete ve cinayete açık, her an ölebilir, her an öldürülebilir insanlar vardır. Ama hepsi de öteki sınıftandır. Orada dehşet daima aşağı sınıfın kaderi olan bir kötülüğün, yoksul kitlelerin neredeyse doğuştan getirdikleri patolojik nüvenin görünümüdür." (s. 50) Gürbilek sözlerine şu benzetmeyle devam eder: "Nasıl korku romanı 'bir zamanlar' denilen uzak zamanlarda, uygarlıktan uzak mekânlarda; yeterince ışılandırılmamış, yolu izi olmayan ücra köşelerde; karanlık ormanlarda, dağ başlarında, ıssız şatolarda geçerse; üçüncü sayfa da dehşeti bizden her zaman uzakta olacak insanların karanlık tabiatına, onların

* Muğla Sıtkı Koçman Ün. Edebiyat Fak. TDE Bölümü, ahmetduranarслан@gmail.com, orcid.org/0000-0002-5131-2499
Gönderim tarihi: 24.08.2020 Kabul tarihi: 08.10.2020

içine pusu kurmuş, ne zaman nerede ortaya çıkacağı bilinmeyen, bize gerilimli bir bekleyişten başka bir seçenek bırakmayan şeytani nüveye bağlar.” (s. 50) Bu nüve, yalnızca “yabancı” ya da “öteki”ye mahsus olarak görülüp dışlanır. Hâlbuki Gürbilek’in sorusu nettir: Peki ya bu nüve tüm insanlığa içkin vaziyetteyse, söylendiği gibi uzaklarda değil hemen yanı başımızda, hatta içimizdeyse? Ya bu gerçeği kabul edip dillendiremeyecek, onun üzerine gidemeyecek kadar yetişkinlikten uzaksak?

Kitaptaki merkezî noktalardan bir diğeri, tabiri caizse üçgenin öbür köşesi ise çocukluk meselesidir. Elbette bu köşe, üçgenin son köşesini oluşturan kimlik meselesiyle iç içe, girift bir yapı özelliği gösterir. Bu çerçevede ağırlıklı olarak Oğuz Atay’ın metinleri üzerinden “çocuk kalmışlık” ya da “çocuk adamlık” kavramları tartışmaya açılır. Gürbilek’in belirttiği üzere, “Oğuz Atay’da çocukluk daima ikili bir anlam taşır; birbirinin karşıtı olan iki anlamı birden içinde barındırır. Bir yanı sıra saflık, hesapsızlık ve samimiyet demektir çocukluk. [...] Ama öbür yanda Atay için düpedüz az gelişmişlik demektir çocukluk; başkalarının gözünde gülünç duruma düşmek, alay konusu olmak, hayat boyu utanç duygusundan kurtulamamak demektir.” (s. 54) Burada çocukluk meselesi üzerinden esas varılmak istenen nokta ise ulusal-kültürel açmazlardır. Atay, “kederli içeriği mizahi hazza, çocuk kalmışlığı edebî olgunluğa dönüştürmeyi dene[r]; (s. 63) ondaki “edebî olgunluk tam da açmazın çözümsüzlüğünden kaynaklanır.” (s. 64) “Çocuk kalmışlık” ya da “çocuk adamlık”, aynı zamanda erken yaşta büyümek zorunda kalmak demektir ki bu da çocukluğu yaşayamamanın öfkesini beraberinde getirir. Buradaki çocukluk, “[m]asum olduğu hâlde mağdur olmuşluğun, suçsuz yere cezalandırılmışlığın, adil olmayan bir yasanın kurbanı olmanın simgesidir.” (s. 39)

Kitapta ulusal kimlik inşasının açmazlarının sergilendiği duraklardan biri de Tanpınar’ın metinleridir. Özellikle *Huzur* romanının karakterleri merkeze alınarak etraflı bir çözümleme yapılır. Bize özgü bir ulusal kimlik yaratmaya çalışmak (İhsan) ve özerk bir estetik kültüre ulaşmayı arzulamak (Mümtaz) arasındaki ikilemden doğan gerilim ve huzursuzluk hâlidir söz konusu olan. Bu bağlamda Gürbilek, Orhan Koçak’ın “çifte açmaz” kavramını tartışmaya dâhil eder. Koçak’a göre, aslında bir nevi “gecikmişliğin kabullenilmesi” anlamına gelen Batılılaşma çabaları birçok soru işaretine de gebe olmuştur: “Bir yanda yerli ama yavan, yetersiz ve sakil bir içerik vardır, öbür yanda ise yücelik ideallerinin oluşumuna imkân veren ama devralınmış ya da taklit edilmiş bir içerik, bir özgünlük ve doğallık eksikliği, ikincilik konumundan kaynaklanan bir yüzeysellik ve özentilik.” (s. 82) Bu “çifte açmaz”, yine Koçak’ın bir başka kavramı “imkânsız özerklik”le de akrabadır bir bakıma. Ona göre, “Osmanlı-Türk yazarı gündelik alana girdiğinde idealsiz bir yerelliğe mahkûm oluyordur; ideallerin alanına geçtiğindeyse yabancı isteklerin, taklit hülyaların, ödünç alınmış emellerin buyruğuna giriyordur. Birinci durumda bir sakillik ve ufuksuzluk, ikincisinde ise zorunlu bir ikincilik, bir özentilik söz konusudur.” (s. 98) Her iki durumda da özerklik tutsaklığa hapsedilmiştir. Aslında Gregory Jusdanis’in dile getirdiği üzere (*belated modernism*), bir tür “ulusal gecikmişlik”tir karşı karşıya kalınan. “*Huzur*’da Tanpınar’ın “akan nehre sonradan katılmak”, *Jurnal*’de Cemil Meriç’in “bir tiyatroya beşinci perdenin ortasından girmek”, *Tutunamayanlar*’da Atay’ın “sahneye uşak rolünde çıkmak” olarak tarif ettiği bir gecikmişlik... (Gürbilek, 2014, s. 182)

Gürbilek, bu tartışmaların akabinde ülkenin maruz kaldığı söz konusu açmazların nedenlerini net şekilde sıralar: “Gecikerek modernleşmiş bir toplum, kendini üstün gören bir düşünce karşısında yetersizliğini kabul etmiş bir düşünce, yabancı idealler karşısında kendini çocuk kalmış hisseden bir kültür, Batı modellerini taklit ederek gelişmiş bir roman, bütün bunlar var.” (s. 94) Gürbilek; Jusdanis’in “gecikmiş modernlik”, Daryush Shayegan’ın “fikre geç kalmış bilinç”, Jale Parla’nın “yetimlik”, Orhan Koçak’ın “kaptırılmış ideal” ve Şerif Mardin’in “Bihruz Bey sendromu” kavramlarını birlikte düşünerek çok sesli, velut bir tartışma zemini yaratır.

Kötü Çocuk Türk, özellikle ulusal-kültürel açmazları etraflıca sergilemesi ve onların çözümü adına adımlarını kararlılıkla atması anlamında fark yaratan bir kitap olarak öne çıkıyor. Gürbilek - diğerlerinde olduğu gibi- bu eserinde de karanlığın, bilinmeyenin, müphemmin üzerine gönüllü yürüyüşünü sürdürüyor.

KAYNAKÇA

Gürbilek, Nurdan (2014). *Kör Ayna Kayıp Şark*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gürbilek, Nurdan (2016). *Kötü Çocuk Türk*. İstanbul: Metis Yayınları.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

